

Broedvogels van de
Klutenplas in 2014:
aantallen **en** broedsucces

Peter de Boer

Sovon-rapport 2014/53

Broedvogels van de Klutenplas in 2014: aantallen en broedsucces

Peter de Boer

Sovon-rapport 2014/53

Dit rapport is samengesteld in opdracht van:
Stichting Het Groninger Landschap

**Het Groninger
Landschap**

Colofon

© Sovon 2014

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Stichting Het Groninger Landschap

Illustratie omslag: Peter de Boer (landschap), Harvey van Diek (Kluut) & Peter Eekelder (Scholekster)

Wijze van citeren: de Boer P. 2014. Broedvogels van de Klutenplas in 2014: aantallen en broedsucces. Sovon-rapport 2014/53. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Dankwoord	2
1. Inleiding	3
2. Methode	5
2.1. Gebied	5
2.2. Broedvogelinventarisatie	5
2.3. Broedsuccesmeting	6
3. Resultaten	7
3.1. Broedvogelinventarisatie	7
3.2. Broedsucces	7
3.2.1. Kluut	7
3.2.2. Scholekster	8
4. Discussie	9
4.1. Broedvogels	9
4.2. Broedsucces	9
4.3. Eindconclusies en aanbevelingen	9
5. Literatuur	11
Bijlagen	12
Bijlage I: Verspreidingskaarten broedvogels Klutenplas in 2014	12

Dankwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting Het Groninger Landschap, waarbij Arjan Hendriks zoals gebruikelijk het aanspreekpunt was. Arjan liep ook een aantal nestcontrole rondes mee in

het veld. Arjan Hendriks en Kees Koffijberg (Sovon) voorzagen de conceptversie van het rapport van nuttig commentaar.

1. Inleiding

De Klutenplas, gelegen op de grens van Linthorst-Homanpolder en Noordpolder aan de Groninger Noordkust, is een belangrijke broedlocatie voor kustbroedvogels. Vooral voor Kluut is het gebied tegenwoordig één van de belangrijkste broedgebieden in de regio. Het gebied is tevens onderdeel van het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, dat door Vogelbescherming Nederland in samenwerking met de terreinbeheerders in de Waddenzee wordt uitgevoerd en onder andere dient om de broedgelegenheid voor typische broedvogels in de Waddenzee te verbeteren.

Dit rapport gaat in op de resultaten van onderzoek dat door Sovon Vogelonderzoek Nederland in het voorjaar van 2014 in de Kluten werd uitgevoerd in opdracht van het Groninger Landschap. Dit onder-

zoek bestaat enerzijds uit een volledige kartering van alle broedvogels en anderzijds uit het monitoren van het broedsucces van een aantal specifieke soorten, waaronder de Kluut. Het onderzoek maakt deel uit van een langere reeks, uitgevoerd in voorgaande jaren (de Boer & Willems 2008, de Boer 2008, de Boer 2012). De resultaten worden tevens gebruikt t.b.v. de landelijke en Waddenzee-monitoring van het Netwerk Ecologische Monitoring en het trilaterale TMAP programma. De broedsucces-metingen vormen onderdeel van het Meetnet Reproductie in de Waddenzee, eveneens onderdeel van TMAP.

Dit rapport presenteert de basale inventarisatiegegevens en vergelijkt deze met voorgaande jaren. In een bijlage zijn verspreidingskaarten van alle broedvogels in 2014 opgenomen.

2. Methode

2.1. Gebied

De Klutenplas is een binnendijks brakwatergebied van Het Groninger Landschap aan de Groninger Noordkust. Het gebied is 17 ha groot en ligt tegen de zeedijk aan ten noorden van Warffum (figuur 1). Het oostelijke deel (ca. 6 ha) bestaat uit een eiland omgeven door water. Dit deel is een voormalige kleiwininput ontstaan eind jaren tachtig als gevolg van kleiwinning voor het ophogen van de zeedijk. In het kader van compensatie voor het verlies aan brakke natuurwaarden a.g.v. het zoetwateraanvoerplan is aangrenzend 11 ha landbouwgrond aangekocht en in 2005 ingericht. In dit nieuwe gedeelte zijn slenken en waterpartijen gegraven die worden gevoed met brak kwelwater.

In het najaar van 2014 is in het gebied een herinrichting uitgevoerd. De werkzaamheden waren gericht op het verder verbeteren van de omstandigheden voor brakwatervegetaties en voor broedende, rustende en foeragerende vogels. De werkzaamheden vonden plaats in het kader van het project 'Rust voor Vogels, Ruimte voor mensen' van Vogelbescherming Nederland.

Om de Klutenplas blijvend geschikt te maken, zijn bij de herinrichting het waterbeheer en de terreinomstandigheden geoptimaliseerd. Er is een pomp-gemaal geplaatst waarmee water uit de oostelijke waterplas in het westelijke nieuwe gedeelte gepompt

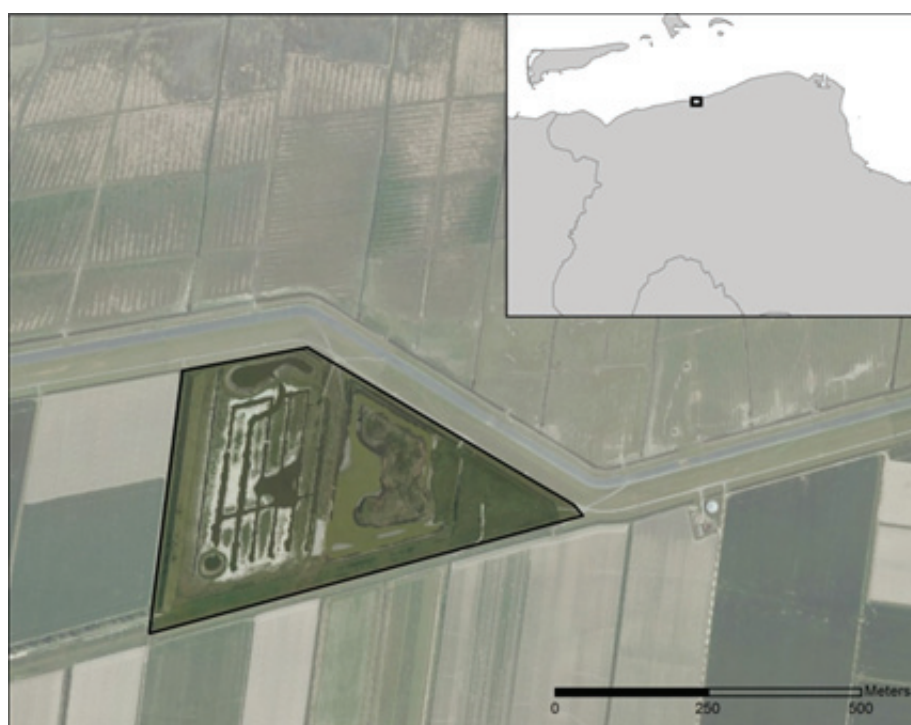
Tabel 1. Overzicht van bezoekdata voor broedvogelkarteringen in 2014.

Datum	Tijd	Omstandigheden
22 april	13:04 - 14:33	gunstig
6 mei	15:41 - 17:06	gunstig
15 mei	14:00 - 15:00	gunstig
4 juni	14:04 - 15:07	gunstig
17 juni	15:00 - 16.00	gunstig
8 juli	11:28 - 12:04	gunstig

kan worden (foto 1). Hierdoor kan tijdens het broedseizoen het waterpeil in het westelijke deel sterker fluctueren waardoor slikkige oevers ontstaan en daarmee gunstige foerageeromstandigheden voor steltlopers, waaronder Kluten. Ter stimulering van de vestiging van sterns en plevieren zijn schelpenstrandjes aangelegd. Bij de kartering in het voorjaar van 2015 moet blijken welke effecten deze maatregelen hebben.

2.2. Broedvogelinventarisatie

Broedvogels zijn geïnventariseerd volgens de BMP-A methode (van Dijk & Boele 2011). In het voorjaar werden tussen 22 april en 8 juli zes ronden gelopen om territoria in kaart te brengen (tabel 1). Waarnemingen werden in het veld ingevoerd op een

Figuur 1. Ligging van de Klutenplas in het noorden van de provincie Groningen © ondergrond Google Earth.

tablet. Na afloop van het broedseizoen werden ze met de applicatie *Autocluster* geïnterpreteerd en verwerkt tot stippenkaarten.

2.3. Broedsuccesmeting

Onderzoek naar broedsucces werd uitgevoerd bij Kluut en Scholekster. Hiertoe werd de methode gevolgd die bij het Meetnet Reproductie in de Waddenzee wordt gehanteerd (Koffijberg *et al.*

2011, van Kleunen *et al.* 2012). Van beide soorten werden wekelijks de lotgevallen van nesten vastgelegd, in totaal 36 nesten voor Kluut en 6 nesten voor Scholekster. De wekelijkse bezoeken vielen deels samen met de broedvogelkarteringen (tabel 1). Vanaf het uitkomen van de eerste nesten werden wekelijks jongen per leeftijdsklasse geteld om het uiteindelijke broedsucces te bepalen (het aantal vliegvlugge jongen per paar). Daarnaast werden jongen geringd en regelmatig gecontroleerd, waarbij ook het aantal dode jongen werd genoteerd.

Foto 1. Pompgemaal dat zorgt voor het pompen van zoutwater uit de oostelijke waterplas in het nieuwe westelijke gedeelte (Arjan Hendriks).

3. Resultaten

3.1. Broedvogelinventarisatie

In de Klutenplas werden in 2014 in totaal 19 verschillende broedvogels vastgesteld (tabel 2). Met 58 broedparen was Kluut de talrijkste soort. Het aantal in de Klutenplas in 2014 bedroeg 46% van het aantal broedende Kluten langs de hele Noordkust van Groningen. Naast de Klutenplas, waren Ruidhorn in de Emmapolder (eveneens een binnendijkse broedlocatie) en de kwelder van de Negenboerenpolder de belangrijkste broedlocaties.

Andere wat meer talrijke soorten waren Bergeend (10), Wilde Eend (9), en Scholekster (7). Zes soorten staan op de meest recente *Rode Lijst* van bedreigde broedvogels (van Beusekom *et al.* 2005): Wintertaling, Grutto, Tureluur, Visdief, Graspieper en Gele Kwikstaart. Paragraaf 4.1 presenteert een vergelijking met eerdere jaren. Afgezien van Graspieper en Gele Kwikstaart gaat het hier ook om regionaal bijzondere broedvogels.

3.2. Broedsucces

3.2.1. Kluut

Van in totaal 58 broedparen werd van 36 nesten van Kluut het uitkomstsucces bepaald. Opvallend aan de situatie in 2014 was een sterke spreiding in legbegin. Zo waren duidelijk twee cohorten zichtbaar, een

Tabel 2. Broedvogels van de Klutenplas in 2014.

Vetgedrukt zijn soorten van de Rode Lijst van bedreigde broedvogels (van Beusekom *et al.* 2005).

soort	2014
Bergeend	10
Krakeend	6
Wintertaling	1
Wilde Eend	9
Kuifeend	6
Waterhoen	1
Meerkoet	6
Scholekster	7
Kluut	58
Kleine Plevier	3
Kievit	4
Grutto	1
Tureluur	4
Visdief	1
Graspieper	4
Gele Kwikstaart	1
Rietzanger	1
Kleine Karekiet	4
Rietgors	3

vroeg cohort in de eerste week van mei, gevolgd door een later cohort 1-15 juni.

Foto 2. Nest van Kleine Plevier met drie eieren, Klutenplas, 5 juni 2014 (Peter de Boer)

Het nestsucces volgens Mayfield is voor 33 voor analyse geschikte nesten 46,6%. Een paar nesten vielen voor de berekening af vanwege onduidelijke uitkomst. Van 14 mislukte nesten was in zes gevallen de mislukkingsoorzaak onbekend. In acht gevallen mislukte het legsel als gevolg van predatie door een zoogdier (3), onbekende soort (2), marterachtige (1), Bunzing (1) en vogel (1). Het ontbreken van predatiesporen van Vos suggereert dat het elektrische raster goed werkt. Daarentegen wijst de predatie door een marterachtige (ten minste twee gevallen, mogelijk ook de gevallen “zoogdier onbekend”) dat het raster voor deze soorten geen hindernis vormt.

Uitgekomen jongen verging het beduidend beter dan in voorgaande jaren. Van families die oorspronkelijk 3-4 jongen telden vlogen in meerdere gevallen 2-3 jongen uit. Uiteindelijk werden 16 jongen vliegvlug, wat omgeslagen over 58 broedparen een broedsucces van 0,28 jong/paar geeft. Kennelijk waren de voedselomstandigheden gunstig(er dan in eerdere jaren).

Het aantal vliegvlugge jonge Kluten is niettemin te laag voor instandhouding van de populatie (zie verder paragraaf 4.2).

Bijzonder was de waarneming van een gekleurringd individu op 4 juni 2014. Dit mannetje, ‘wit 3H/groen’, werd op 2 juli 2008 als bijna vliegvlug jong in de Klutenplas geringd (foto 3). Het vormt een mooi voorbeeld van lokale aanwas, welke mede voor het in stand houden van de populatie in de Klutenplas zorgt.

3.2.2. Scholekster

Bij zeven paar Scholeksters werden zes nesten gevonden en gevolgd. Van deze zes nesten kwamen drie succesvol uit. Uiteindelijk brachten twee paren twee respectievelijk één jong groot, wat een broedsucces geeft van 0,43 jong/paar. Hoewel de steekproef klein is, behoort een dergelijk broedsucces tot de betere die in de Waddenzee worden vastgesteld (van Kleunen *et al.* 2012).

Foto 3. Paar Klut met 3 jongen van circa 4 dagen oud. Het mannetje draagt kleurringen en is als jong op 2 juli 2008 in de Klutenplas geringd, 4 juni 2014 (Peter de Boer).

4. Discussie

4.1. Broedvogels

In 2014 werden 19 soorten broedvogels vastgesteld, een vergelijkbaar aantal als in voorgaande jaren waar alle soorten werden geteld (tabel 3). Bij de meeste soorten is het aantal broedparen (territoria) te klein om van trends te kunnen spreken. Voor veel soorten zijn de aantallen tamelijk stabiel. Opvallend in 2014 was vooral de grotere aantallen Bergeenden en Krakeenden (laatste soort neemt in de hele regio toe, zo blijkt uit voorlopige gegevens van de nieuwe Vogelatlas), en het ontbreken van Noordse Stern. De Scholekster lijkt gestaag in aantal af te nemen, overeenkomstig de trend langs de hele Noordkust.

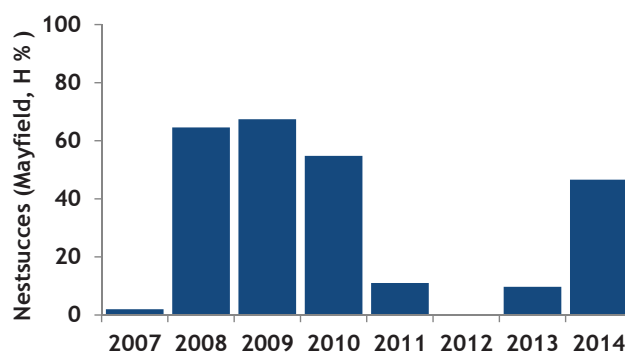
Bij de talrijkere soorten ontbrak de Kokmeeuw in 2014 geheel. In 2009 en 2010 huisde in de Klutenplas een stevige kolonie Kokmeeuwen van 330-350 paren. Na deze piek zette een sterke afname in en ontbrak de soort in 2014 sinds voor het eerst sinds 2007 als broedvogel. Gezien de ontwikkeling van de kokmeeuwenkolonie in Ruidhorn in de Emmapolder, is niet uit te sluiten dat de Kokmeeuwen zich deels naar dit gebied hebben verplaatst (in Ruidhorn broedden in 2014 493 paar).

Ook het aantal Kluten was in 2014 aan de lage kant. In deze context is het opvallend dat het aantal broedparen langs de hele Noordkust van Groningen tot de laagste sinds 1987 behoorde (125 paar). De ontwikkeling in de Klutenplas reflecteert daarnaast mogelijk ook de gevolgen van een pionier-effect na inrichting. Vergelijkbare trends (sterke toename, gevolgd door afname of verdwijnen) in aantallen Kluten werden eerder ook waargenomen na ontstaan van het originele deel van de Klutenplas, eind jaren tachtig, en in Polder Breebaart aan de Dollard na 2000.

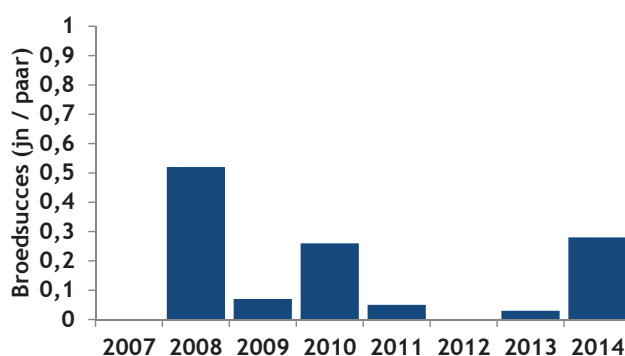
4.2. Broedsucces

Alleen voor Kluut werd ook in eerdere jaren het nestsucces (figuur 2) en het uiteindelijke broedsucces (figuur 3) gemeten. Het nestsucces in 2014 was aan de lage kant ten opzichte van 2008-2010 (2008: 62%, 2009: 67%, 2010: 55%, 2014: 47%).

Gegevens van het uiteindelijke broedsucces zijn beschikbaar voor meerdere jaren en schommelden in 2007-2013 van 0,0 tot 0,52 jong per paar (de Boer 2012) (figuur 3). Dit is net niet voldoende voor instandhouding van de populatie (0,50-0,75 jong per paar, van Kleunen *et al.* 2012), maar omdat Kluten erg mobiel zijn en er binnen de Waddenzee, of met

Figuur 2. Nestsucces (Mayfield) van Kluut in de Klutenplas 2007-2011 en 2013-14.

Figuur 3. Broedsucces (vliegvlugge jongen per paar) van Kluut in de Klutenplas 2007-2011 en 2013-14.

gebieden elders, uitwisseling bestaat drukt een laag broedsucces niet persé op de plaatselijke populatie. De waarneming in 2014 van een eerder in de Klutenplas geringde Kluut suggereert wel dat een deel van de vogels naar het gebied terugkeren om te broeden.

4.3. Eindconclusies en aanbevelingen

Vanaf 2007 is de Klutenplas bijna jaarlijks op broedvogels geïnventariseerd. Daarnaast is regelmatig broedsucces van Kluut, Kokmeeuw en Scholekster gemeten. Met de aanleg van het westelijke deel van de Klutenplas ontstond ideale pionier-habitat voor Kluut. In de beginjaren na inrichting kwamen maximaal 184 paar Kluten tot broeden, op dat moment 70% van de populatie langs de gehele Groninger Noordkust. Afgezien van 2008, was het broedsucces echter in alle jaren laag (ondanks het feit dan in de meeste jaren wel een hoog nestsucces werd waargenomen). De oorzaak voor het lage aantal jongen dat uiteindelijk groot wordt gebracht ligt mogelijk aan de voedselsituatie in het gebied.

Tabel 3. Broedvogels van de Klutenplas 2007-2014 (2009-10 alleen selectie van soorten): **Vetgedrukt** zijn soorten van de Rode Lijst van bedreigde broedvogels (van Beusekom et al. 2005).

Soort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nijlgans	0	0	-	-	0	0	1	0
Bergeend	9	9	-	-	6	3	5	10
Krakeend	0	2	-	-	1	0	2	6
Wintertaling	0	0	-	-	1	1	0	1
Wilde Eend	5	7	-	-	10	3	9	9
Soepeend	0	0	-	-	1	0	0	0
Pijlstaart	0	1	0	1	0	0	0	0
Zomertaling	1	0	-	-	0	0	0	0
Slobeend	1	1	-	-	1	0	3	0
Kuifeend	6	9	-	-	4	3	3	6
Waterral	0	0	-	-	0	1	0	0
Waterhoen	1	0	-	-	0	0	1	1
Meerkoet	4	6	-	-	3	3	4	6
Scholekster	10	12	10	10	9	7	7	7
Kluut	21	67	184	101	61	22	71	58
Kleine Plevier	1	1	0	0	0	0	3	3
Bontbekplevier	0	0	0	0	0	0	1	0
Kievit	4	6	-	-	5	3	5	4
Grutto	2	2	-	-	2	0	3	1
Tureluur	5	6	-	-	7	3	3	4
Kokmeeuw	21	19	334	353	57	1	15	0
Visdief	0	0	0	1	1	0	0	1
Noordse Stern	0	0	0	2	4	1	1	0
Houtduif	0	1	-	-	1	0	0	0
Veldleeuwerik	1	2	-	-	0	1	0	0
Graspieper	3	3	-	-	2	0	2	4
Gele Kwikstaart	0	0	-	-	0	0	0	1
Blauwborst	0	1	-	-	1	1	1	0
Rietzanger	0	0	-	-	0	4	0	1
Kleine Karekiet	3	3	-	-	3	3	6	4
Grasmus	2	1	-	-	1	1	0	0
Zwarte Kraai	0	0	-	-	0	1	0	0
Rietgors	0	2	-	-	3	3	2	3
aantal soorten	18	21	-	-	19	19	21	19

Klutenfamilies profiteren vooral van hoge dichtheden aan Slijkgarnalen *Corophium volutator* en jonge Zeeduizendpoten *Nereis diversicolor* (Engelmoer & Blomert 1985). In Polder Breebaart leek een verband te bestaan tussen de dichtheden van bovengenoemde prooidieren en het broedsucces van Kluten (Klaassen-Bos *et al.* in Willems *et al.* 2005). Deze hingen waarschijnlijk deels samen met het verdwijnen van het pionier-effect (lees: dynamiek) in het gebied. Iets dergelijks kan ook in de Klutenplas

spelen, en door de aanleg van de zoutwaterpomp in het najaar van 2014 kan mogelijk niet alleen vegetatiesuccessie worden tegengegaan, maar ook het voedselaanbod worden verhoogd. Het verdient aanbeveling het voedselaanbod te onderzoeken, zowel in de Klutenplas als in de voorliggende kwelder. Op die manier kunnen de achtergronden voor het lage broedsucces beter in kaart worden gebracht, en kan via regulatie van de zoutwaterpomp worden bijgestuurd.

5. Literatuur

- DE BOER P. & WILLEMS F. 2008. Broedvogels en broedsucces van de Klutenplas in 2007. Sovon-onderzoeksrapport 2008/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DE BOER P. 2008. Broedvogels en broedsucces van de Klutenplas in 2008. Sovon-onderzoeksrapport 2008/11. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DE BOER P. 2012. Broedvogels en broedsucces van kolonievogels in de Klutenplas in 2011. Sovon-inventarisatierapport 2012/24. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (Red). 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn, i.s.m. Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek, Nijmegen.
- ENGELMOER M. & BLOMERT A.M. 1985. Broedbiologie van de kluut langs de Friese Waddenkust seizoen 1983. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Lelystad, R.I.J.P.-rapport ; 1985-39-Abw.
- KOFFIJBERG K., SCHRADER S. & HENNIG V. 2011. TMAP Manual breeding success, 2nd version 2011. Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven.
- VAN KLEUNEN A., DE BOER P., KOFFIJBERG K., OOSTERBEEK K., NIENHUIS J., DE JONG M.L., SMIT C.J. & VAN ROOMEN M. 2012. Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee in 2009 en 2010. WOt-werkdocument 346. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- WILLEMS F., OOSTERHUIS R., DIJKSEN L., KATS R. & ENS B. 2005. Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee 2005. Sovon-onderzoeksrapport 2005/07 / Alterra-rapport 1265. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen / Alterra, Texel.
-

Bijlagen

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van

**Het Groninger
Landschap**

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

